

KEMSEI ISTVÁN MADÁRHÁZ (Baán Tiborról)

Amikor végleg kifogytunk a magyarázatokból, amikor a legolcsóbb hit sem üdvözít, amikor jövőkéte gyanánt már csak a bizonyosan bekövetkező majdani halál csontarca világít a lélek tétova félhomályában, amikor már csak a legeszélösebb téboly és a virulens bűn vidámkodik, akkor ezen a világon csupán röhögni lehet. Röhögni, nem kacagni. Fanyarul, sírva, mint az egészen nagy tragédiák idején.

Iedig nincs is igazán tragédia. Csak a világ arca csúszott szét a tükörben. Ebben a torzulásban, sajnos, a tükörnek semmiféle szerepe nincsen. Éppen olyan fényes, és valójában alig torzító, mint újkorában, amikor a falusi búcsúban szert tettünk reá: hadd nézegesse benne magát világunk - mondtuk, amikor betakartuk vele lelkünk érzékenyebb falának egy darabját.

Sejtettük, persze, hogy mi lesz a vége ennek a nagy világépítkezésnek, hogyne sejtettük volna, nem voltunk egészen oktondiak, most mégis olyan meglepett arcot vágunk, mint a jól úszó vízbefúló, vagy a közlekedési balesetet szenvedő autóversenyző: mi is tudtuk, hogy egyszer majd történnie kell a tükörben valaminek, ami mellett nem haladhatunk el vállvonogatva és nemtörődöm módon.

Nézzük a világ arcát: majdnem olyan, mint régen, ráncosodott, tokásodott ugyan egy kissé az idők folyamán, de a szerető szem erről alig vesz tudomást. Ám a tükörben, valahol a háttérben meghúzódva, mégis ott a borzalom. Meg kellene tiltanunk a világunknak, hogy a jövőben a tükörbe tekintsen. Igen. Ez volna a megoldás.

Arról jutott mindez eszembe, hogy nem hosszú idő óta két Baán Tibor költőt ismerek. Az illető - és itt nem a szokásos nyelvhasználati hiba következik -: nem éppen rokonai egymásnak. Az első Baán Tibor harmonikus kis gyöngyszem-versek írója volt, megrögzötten konzervatív ízelelvilágú, verseinek szavai kedves gyöngédséggel fonódtak egymásba, volt bennük valami halványan szándékolt vihartalanság, a harmónia kissé túlzásba vitt tisztellete: egy "népi szürrealizmuson" nevelkedett magyar parnasszien mosolygott elő belőlük kissé félszegen, bocsánatkérőn, a metaforikusoknak nem eléggé metaforásan, a tárgyiasoknak nem kellő tárgyiasággal, a moderneknek, avantgardoknak egyáltalán nem modernül és neoavantgardul: tehát a kutyának sem kellő versek voltak ezek.

A Madárházat egy másik, szintén Baán Tibor nevezetű költő írta, egy másik, az előzővel gyökeresen ellenkező látszó világ szobájából. Ebben a szobában szürrealista egymásbacsúsottság, dadaistás, kétségbeesett humor uralkodik. Tudjuk, hála istennek, hogy mindezt csupán a tükör mutatja, a költő lelkének falán. Talán amiatt, hogy kissé ferdén lóg a foszladozó madzagon. A valóságban locspocsos, nyálkás télelő készülődik, a jövőre függesztett tekintet ugyan regisztrál némi el-

hanyagolható mennyiségű éh- és fagyhalált, néhány ezer egzisztencia tönkremenését - de mi ez a pesties esztendőkhöz képest!

Csak ez a világtükör ne volna! Miért nem kerülhetnek benne helyükre a dolgok? *Minek ez a: "kulcstartón hordott parányi koporsó"* végzetes szürrealja, ez a: "szomorú vagyok mint egy biciklipumpa" dada-dadogása? Miért ez a: "kicsi utca, kicsi ház / harmonikában kicsi gyász" dalos szerkesztésű haláltánca? Miért ez a: mint aki kínjában énekel reményvesztett kétségbeesés?

Nagyon messze vagyunk már a clown-arcától, a zengzetes költő-szerepjátszástól. Amit a költő tükre mutat, nem rébusz, nem fantázia-kitermelte, látomásos hókuszpokusz. Régen vége a: "ki ír szebb verset" címletű költői versenyeknek. A költő éneke - ha ének még egyáltalán - groteszk fintor egy halódnak akaró kultúra arcán.

Ergo: innen a fanyar valóságig, a világ iránti megrendítő részvét Baán Tibor verseiben - és innen a tragikus életérzés is. *Ezer meg ezer mítoszmaradék* - ilyen címet adott kötete második ciklusának. A cikluscím lehangsúlyosabb szava a maradék. Nem a mítosz teljes hiányáról van szó tehát, hanem értelmetlenné vált, használhatatlan részeiről. Nincs lehetetlenebb vállalkozás annál, mint földreszórt törmelékekből világot építeni egy egyre felszínesebb hétköznapi-kultúra támadásai közepette - hogy Baánt idézzem: "megszokni: minden összemegy / ki felnőtt az is csak gyerek / multságunk a festett-érzés / bekapcsoljuk a kicsi tévét".

Talán a harmadik ciklus, a *Celofánba göngyölt tulipán csörög* a legerősebb a kötet három ciklusa közül. Amit a két első ciklus előhív - mint pl. az első, a *Hűtőszekrényben habostorta* a groteszk iróniát, az *Ezer meg ezer mítoszmaradék* az értékek elvesztésének tragédiáját -, itt áll össze szintéziserejű' egységgé mondandójában, hogy csak a Sokk és A képtelen kívánságok könyvéből című verseket említem. Ez utóbbi tartalmazza a költő által még kimondható ember-képlet végső vízióját: "a kérdőjelekre / felüggesztett / kollektív / remegés" végállapotát.

Nem véletlen, hogy a mítoszmaradék némiképp versmaradékot is jelent Baán Tibor költészetének esetében. A könyv verseinek többsége a denotátum minimumára csökkentett versváz, úgynevezett rövidvers, vagy pedig szándékoltan töredéknek épített darab, a kihagyás, a hiány technikájával operáló. Éppen ezért a szavak közötti jelentéshiány és gyakori asszociatív témaváltás hatalmas lehetőséget ad a másodlagos, harmadlagos jelentéstartományok kibontakoztatására. És mivel a hívószók többségükben kidolgozottak, pontosak, jók, elevenek, sőt, izgalmasak, az olvasás folyamata képes még élvezetesebbé tenni az egyes darabokat. Megérte türelmesnek lennie Baán Tibornak, megérte szembenéznie a tehetségét veszélyeztető állapotokkal. Jó verseskönyv született.